

А. П. Тимченко,
кандидат юридичних наук,
професор

ВИКОРИСТАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ДОСВІДУ ДІЯЛЬНОСТІ МІЛІЦІЇ УКРАЇНИ В РОКИ ВОЄННОГО ЛИХОЛІТТЯ 1941–1945 рр.

У статті характеризується діяльність міліції України в умовах воєнного лихоліття 1941–1945 рр. Сформульовані деякі практичні пропозиції щодо удосконалення її діяльності. Особливу увагу автор звертає на необхідності використання в сучасних умовах ускладнення криміногенної обстановки досвіду діяльності міліції в екстремальних умовах.

Ключові слова: громадянське суспільство; реформування всіх сфер суспільного життя; правова реформа; діяльність міліції України по охороні громадського порядку і боротьбі із злочинністю; підвищення боєздатності особового складу міліції; участь працівників міліції в бойових діях проти ворога; значення досвіду минулого.

Побудувати громадянське суспільство і відповідну йому демократичну, соціальну і правову державу, що передбачено Конституцією України, можна лише здійснивши комплексне, системне реформування всіх сфер суспільного життя. Слід відверто сказати, що на сучасному етапі формування ринкових відносин поки що відсутня чітка, науково обгрунтована концепція здійснення перш за все економічних реформ, як відсутня й нова ідеологія. Ажде здійснюються не просто реформи (політичні та економічні), відбувається по суті зміна одного суспільно-економічного і політичного ладу іншим в умовах відтворення української державності.

Складовою частиною цього реформування має стати правова реформа. Зрозуміло, що міри і заходи в межах правової реформи слід починати з удосконалення основоположних джерел, керівних ідей усього права. Саме це дасть змогу послідовно, комплексно і системно здійснювати правову реформу, а відповідно і вдосконалити право в Україні загалом, в тому числі і те, що регламентує організацію і діяльність правоохоронних органів і перш за все міліції, бо саме їм належить провідна роль у додержанні принципу верховенства права в нашій державі. Основною характерною ознакою правоохоронних органів в цілому і міліції зокрема є боротьба з правопорушеннями, посяганнями на права і свободи людини, державні й соціальні цінності та блага, їх захист методами і засобами, визначеними законодавством. У цьому відношенні важливе значення має досвід організації і діяльності міліції в надзвичайних умовах Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. Це – один з найважливіх періодів в історії нашої держави.

Використовуючи досвід роботи міліції в екстремальних умовах, спробую сформулювати деякі практичні пропозиції щодо удосконалення її діяльності у сучасних умовах ускладнення криміногенної обстановки:

1. Нові завдання, які постали перед державою у зв'язку з початком війни, істотно змінили співвід-

ношення її функцій, висунувши на перше місце функцію оборони, викликали необхідність внесення структурних змін у систему державних органів, перебудови форм і методів їх роботи. Міліція України не могла, звичайно, стояти осторонь цих змін. Суть реорганізації полягала в тому, щоб діяльність всіх підрозділів максимально підпорядкувати інтересам фронту і зміцнення тилу, підготувати особовий склад до участі в бойових діях проти ворога.

Але, необхідно відмітити, що, незважаючи на значні зміни у воєнній і оперативній обстановці, структура органів міліції України за роки війни суттєво не змінилася. Незначних змін зазнали лише деякі, в основному оперативні апарати, були посилені перш за все карний розшук та відділи боротьби з розкраданням соціалістичного майна.

2. В умовах воєнного часу значно підвищилась боєздатність особового складу української міліції. З початком війни працівники міліції, які знаходились у відпустці, були негайно відізовані; у відповідності з мобілізаційним планом, всі підрозділи міліції були переведені на штати воєнного часу; видано додаткову стрілецьку зброю; стройові підрозділи переведені на казармене положення; весь особовий склад систематично займався у відповідності з розробленими планами бойовою підготовкою.

3. Робота міліції значно ускладнилась. Це було викликано, по-перше, кадровими змінами (багато досвідчених працівників з перших днів війни пішли на фронт, на роботу в органи приходили в основному молоді, чоловіки літнього віку, жінки, повертались пенсіонери), по-друге, погіршенням оперативної обстановки (у зв'язку з тимчасовим відступом військ, у східних областях України різко збільшився ріст населення, в середовище евакуйованих громадян проникали озброєні злочинці, в силу ослаблення контролю на збірно-пересильних пунктах збільшилась кількість випадків втеч злочинців-рецидивістів).

4. У воєнний час коло обов'язків міліції значно розширилось (це і всіляке сприяння воюючій армії; організація охорони воєнних і господарських об'єктів; боротьба з панікерами, розповсюджувачами неправдивих чуток, мародерами; забезпечення зберігання документів, грошей та цінностей загиблих; участь у розбиранні завалів, гасінні пожеж, роботі аварійно-відновлюваних служб тощо).

5. Незважаючи на тяжкі умови воєнного часу, співробітники української міліції надійно охороняли громадський порядок, успішно вели боротьбу із злочинністю. Це створювало нормальні умови для життя і діяльності населення, сприяло зміцненню тилу. Серед основних факторів, що обумовлювали високу результативність роботи міліції, можна назвати добре організовану патрульно-постову службу; систематично здійснювану роботу по підтримуванні паспортного режиму; регулярне проведення працівниками міліції спільно з співробітниками органів державної безпеки, військовослужбовцями внутрішніх військ і армії, бійцями винищувальних батальйонів, широкою громадською (членами бригад сприяння міліції і винищувальним батальйоном, членами груп охорони громадського порядку, двірниками, комендантами, управдомами та ін.) масових операцій по вилученню ворожого, злочинного і бродячого елементу; добре організовану охорону підприємств, установ, різних об'єктів; організацію оперативних груп НКВС, міжрайонних і на місцях; створювані в міській і сільській місцевостях контрольно-пропускні пункти, загороджувальні заслони, засади, рухомі дозори, секрети; створення спеціального апарату (резиденти, агенти, інформатори, довірені особи), здатного швидко проникнути в злочинне підпілля, давати відомості працівникам міліції про скоєні і підготовлювані злочини, що давало змогу забезпечити ефективне і своєчасне проведення оперативно-розшукових заходів; посилення контролю Народним комісаріатом внутрішніх справ за роботою оперативно-розшукових і адміністративних служб, подання їм постійної практичної і методичної допомоги; здійснення виховної роботи в органах міліції, організація навчання особового складу, спрямованого на підвищення його професійної майстерності; впровадження в практику роботи органів міліції передового досвіду боротьби із злочинністю.

6. Необхідно відзначити, що основні форми і методи охорони громадського порядку і боротьби із злочинністю не потребували значних коректив, виявились життєздатними і в умовах війни, забезпечували ефективну діяльність міліції.

7. Важливого значення набув розвиток таких напрямків діяльності української міліції, які характерні тільки для умов воєнного часу: співробітники приймали участь в евакуації населення, очищенні армійських тилів від ворожих шпигунів, диверсантів, злочинного елементу, проводили велику роботу з ліквідації наслідків німецької окупації, стійко і мужньо воювали на багатьох фронтах, вели героїчну боротьбу в складі винищуваль-

них батальйонів, у підпільних організаціях, розвідувально-диверсійних групах, партизанських загонах та інших формуваннях.

8. Однією з основних причин успішної діяльності міліції в роки війни був міцний тил, а також те, що міліцію підтримувало все населення України.

9. На протязі всього періоду війни, в силу обставин, що виникали, приймалися і діяли нові правові акти, в тому числі і відомчі акти НКВС. Їх реалізація сприяла укріпленню обороноздатності, забезпеченню перемоги над загарбниками.

10. Міліція України, незважаючи на труднощі й недоліки в роботі, з честю виконала поставлені перед нею задачі, внесла значний вклад у справу перемоги. Діяльність міліції України у воєнні роки — яскравий і героїчний етап в її історії.

Вивчення досвіду діяльності міліції України у воєнні роки дозволяє сформулювати деякі практичні пропозиції:

1. Необхідно значно підвищити ефективність роботи патрульно-постових служб. З цією метою, на наш погляд, потрібно: а) щоденно створювати рухомі наряди в складі одного працівника міліції і представників громадськості, що дозволить збільшити кількість нарядів; б) співробітників міліції закріпити постійно за постом чи маршрутом — це дасть змогу краще знати район патрулювання і оперативну обстановку; в) більш широко використовувати існуючу практику залучення до патрульної служби працівників інших служб міліції, органів внутрішніх справ і навчальних закладів МВС; г) активізувати і поставити на належний рівень роботу дільничних інспекторів, у тому числі направлену на координацію роботи рухомих нарядів на дільниці; д) на прикладі конкретного району вивчати роботу патрульно-постової служби і на науковій основі визначити її оптимальний склад. Наприклад, у кожному районі Києва є більше восьмидесята постів і маршрутів, а для несення служби щоденно виділяються в середньому лише 35 працівників міліції, які, безумовно, не в змозі охопити всі пости і маршрути в районі.

2. Важливо організувати належний контроль за роботою спеціальних нарядів міліції на автомобілях (рухомі міліцейські групи, далі — РМГ) і активізувати їх профілактичну діяльність. Для цього необхідно: а) виділяти для патрулювання необхідну кількість РМГ; б) встановити в центрі кожного із секторів (їх 3—5 в районі), закріплених за РМГ, приймально-передавальні устрої, щоб старші нарядів могли через кожен годину доповідати черговому по РУВС, що наряд на території сектора виконує заздалегідь заплановану профілактичну роботу. При необхідності чергова частина РУВС і РМГ підтримують зв'язок по радіо. Звідси — підвищення відповідальності в роботі і оперативності у вирішенні всіх питань, пов'язаних з охороною громадського порядку і боротьбою із злочинністю в районі.

3. У районах із складною оперативною обстановкою доцільно виставляти рухомі міліцейські наряди з 21 години до 5 години ранку, як це прак-

тикувалось у роки війни (нерідко з використанням службово-пошукових собак), оскільки саме цей період найбільш сприятливий для скоєння злочинів.

4. Сьогодні необхідно, враховуючи досвід роботи міліції у воєнні роки, всебічно підвищувати бойову готовність особового складу, готувати працівників міліції до діяльності в екстремальних умовах. З цієї метою необхідно: а) на заняттях і оперативних навчаннях вимагати від кожного співробітника міліції досконального знання і володіння ввіреною йому зброєю, необхідних знань і навичок по захисту від ядерної, хімічної і бактеріологічної зброї, чіткого засвоєння своїх обов'язків у надзвичайних умовах;

б) спільно з службою безпеки виявляти осіб, схильних до дезертирства, зради і проводити з ними певну профілактичну роботу;

в) відпрацьовувати питання взаємодії працівників міліції з співробітниками служби безпеки, військовослужбовцями внутрішніх військ та армії під час ліквідації можливих диверсійних груп, яких, у випадку війни, планують використати на території України.

5. У вузах МВС доцільно ввести спецкурс з історії міліції України. Це дасть змогу поліпшити

виховання кадрів органів внутрішніх справ, у тому числі і міліції, на бойових і трудових традиціях, дасть можливість глибше вивчити їх досвід по зміцненню правопорядку, захисту прав і інтересів громадян. Це в значній мірі буде сприяти підвищенню свідомості і відповідальності працівників міліції, глибшому розумінню значення функцій, що виконуються.

Діяльність міліції України в роки воєнного лихоліття – яскравий і героїчний етап в її історії. Досвід роботи особливо по охороні громадського порядку і в боротьбі зі злочинністю, накопичений в ті буремні роки, застосовується в діяльності міліції і сьогодні. «Нельзя представлять себе дело так, что новый исторический период зачеркивает все прошлое... и что теперь надо все решать «на пустом месте»... Когда мы подчеркиваем значение опыта прошлого, то имеем ввиду необходимость разумного сочетания выводов из истории с задачами современности» [1].

Література

1. Гречко А. А. Вооруженные Силы Советского государства. – М.: Воениздат, 1974. – С. 336.

А. П. Тимченко

Использование в современных условиях опыта деятельности милиции Украины в годы войны 1941–1945 гг.

В статье характеризуется деятельности милиции Украины в условиях военного времени 1941–1945 гг. Сформулированы некоторые практические предложения по совершенствованию ее деятельности. Особое внимание автор обратил на необходимость использования в современных условиях усложнения криминогенной обстановки опыта деятельности милиции в экстремальных условиях.

A. P. Timchenko

The use in the modern terms of experience of activity of the militia of Ukraine in the military years 1941–1945.

Particular attention is paid to the need of Ukrainian police using police experience in 1941–1945 at modern conditions. At the article characterized and generated some practical aspects about system development of police. Especial attention the author gives necessities of using for modern conditions experience at extreme situation.